

SİTA BLUES SÖYLÜYOR: ATAERKİL BİR MİTİN POST-FEMİNİSTİK DÖNÜŞÜMÜ

A. Kadir Güneytepe

Bir Hint destanı olan *Ramayana*'ya¹ dayanan *Sita Blues Söylüyor* (Sita Sings The Blues, 2008) adlı bu animasyona 1920'lerin caz vokali **Annette Hanshaw**'ın² sesi eşlik etmektedir. Animasyonda birbirinden tamamen ayrı dört öge müthiş bir armoniyle bir araya getirilmiştir. Film Hindistan'da belki de herkesçe bilinen *Ramayana*'nın öyküsüyle başlar. Aceleci bir anne ve kocanın zaafları yüzünden acı çeken cesur ve asil bir kadının öyküsünü anlatır ve yönetmen **Nina Paley**, öyküyü parlak renkler ve coşkulu çizimlerle tasvir eder. **Rama** adlı prens, her ne kadar **Sita**'ya sadık ve âşık olsa da ona insafsızca davranır. Beraberinde maymunlar ordusu, bazen on tane kafayla gördüğümüz şehvetli bir kral, kalabalık ve uyum içinde uçan kuşlar, bir gurular korosu ve dokunulduğunda dans eden bir ay...

Film, birçok animasyon türü ve görsellerle, değişken anlatım biçimleri barındırmaktadır ve **Rama**'nın bacağına ovar biçimde gösterilen bir **Sita** betimlemesiyle açılır. Bu imge tanrı temsillerindeki anlatımlardan üretilmiştir. Ardından başka animasyon biçimlerine dönüş sağlanır. **Nina Paley**'in öz yaşam öyküsüne dayanan bölümler, karalama ya da kaba bir biçime sahiptir. Üç gölge

¹ *Ramayana*, Türkçe "*Rama'nın Gelişimi*", "*Mahabbarata*" ile birlikte Hindistan'da en çok bilinen destanlardan biridir. Bilinen en eski nüsha **Valmiki** tarafından yazıya geçirilmiştir. Her ne kadar yazıya geçirildiği tarih belirsiz olsa da M.Ö. 4. ve 2. yüzyıllar arasında gerçekleştirildiği varsayılmaktadır. Bugün elde bulunan 7 baptan oluşan biçimini de 2. yüzyıl içinde aldığı varsayılmaktadır. Hinduizm'in üç büyük tanrısından biri olan **Vişnu**'nun **Prens Rama**'nın bedeninde yeniden doğduğu inancı çerçevesinde **Rama**'nın yaşadıklarını konu alır. Destan, antik Hint (Hindu) kültürü ve o dönemin dini, sosyal ve siyasal yaşamı hakkında bilgiler veren bir kaynak niteliğindedir.

² **Catherine Annette Hanshaw** (1901-1985) Amerikalı bir **Caz Çağı** yorumcusudur. 1920'lerin en popüler radyo yıldızlarından biridir. 1934'e kadar kayıtları dört milyondan fazla satılmıştır ve **Radio Stars** dergisinin 1934 yılında yaptığı bir ankette, en iyi kadın yorumcu unvanını almıştır. **Hanshaw**'un şarkı söyleme tarzı oldukça rahattı ve 20'lerin sonu 30'ların başındaki caz etkisinde pop müziğine uygundu. Dönemine göre aykırı bir genç kız ve daha geleneksel, masum bir kadın sesini birleştirmişti. "*Kendine Has Kız*" olarak bilinirdi ve her kaydının sonunda neşeli bir sesle "*Hepsi Bu!*" diyerek bitirmesi onun bir anlamda imzasıydı.

kuklası aralarda öyküyü çözümleyen diyaloglar sunarlar. **Rama** karakterinin diyalogları ise iki farklı Hint tarzı sanat eseri biçimiyle gösterilir: Biri çok ayrıntılı ve parlak renklerle, diğeri geniş, etkileyici gözlerle ve basit bir renk kullanımıyla. Buna ek olarak **Annette Hanshaw**'ın caz şarkıları **Sita**'nın ruhsal durumunu betimlemek için kullanılır. Özellikle **Hanshaw**'ın sesi ile derin duyguları duyumsatmak için sahip olduğu inanılmaz yeteneği ve şarkının sözleri düşünüldüğünde...

Sekanslar modern vektörel çizimler biçiminde sunulmaktadır ve karakter tasarımlarında çok sayıda daire kullanılmıştır. Finalde ise bir sahnede, beyaz şablonda çizilen, alevler içinde dans eden ve **Rama**'ya şarkı söyleyen bir Hintli kadın tasvir edilir. Görsel ve anlatım biçimleri çok hızlı bir biçimde döndüğünden her bölüm hemen hemen beş dakikadan fazla değildir. Bu anlamda değişen biçimler ve sürekli arka arkaya ilerleyen diyaloglar filmi izlemeyi biraz zorlaştırmaktadır.

Filmin bu sarmal yapısı, Hint epik öykülerine uygun bir biçimde, izleyicisine hep bir şeylerin etrafında dolanıp duruyor izlenimi vermektedir. Karakterlerin konuşmalarına ek olarak **Paley** komik bir anlatım dili de kullanmıştır: Arkada birbirleriyle konuşarak olayı çözümlenmeye çalışan ve gerçekleri tartışan, üç gölge kuklası -**Aseem Chhabra**, **Bahavana Nagulapally** ve **Manish Acharya**-, hem aynı olaya farklı yönlerden bakılmasını sağlarlar hem de olayları ve yerleri karıştırmaları ve aralarındaki tartışmalar filme gülümseten bir unsur katar. Aksanlarındaki ince farklar dikkat çekicidir. Bu sesler oldukça komiktir ve filmi

daha eğlenceli hale getirmektedir. Ayrıca Hint aksanları da ayrı bir çekicilik katmaktadır. Filmin içerdiği bu farklı kültürlere ait karakter ve kahramanlar, dayandığı kaynak ve güncel, oldukça kişisel bir öyküyle birlikte işlenmesi, farklı ve aynı zamanda dağınık birçok unsurun iç içe geçmesi, filmi oldukça dikkat çekici kılmaktadır. Tüm bu seçilmiş öğeler küresel kültürün bir parçası olarak harmanlanmış ve yeniden küresel bir kültür, bir yaşam formu üretilmiş gibidir.

Bu anlatım çeşitliliği yanında, geleneksel 2-D animasyonla birlikte, *cut out*³ animasyonlar, kolajlar, fotoğraflar ve arka plan olarak elle boyanmış sulu boya sahneler filmin teknik olarak da oldukça zor bir sürecin ürünü olduğunu göstermektedir. Tüm bunlar üç tematik unsurun birbiri içine geçerek anlatımını zenginleştirmek için kullanılmıştır. Birinci unsur, sevdiği kişi tarafından bir anlamda ihanete uğrayan tanrıça **Sita** hakkındaki *Ramayana* mitinin bir Yunan korosu rolünde Endonezyalı üç gölge kuklası tarafından anlatılması ve yorumlanmasıdır. İkinci unsur, **Sita**'nın yitip giden aşkının acısı, düş kırıklığı ve kederini iletme için kullanılan 1920'lerin caz vokali **Annette Hanshaw**'ın şarkılarıdır. Üçüncü unsur ise, San Fransisco'da yaşayan bir çifte ilişkin çağdaş bir öyküdür ve dağılan bir ilişkiyi anlatır. Bu unsurların tümü sanki ayrılık acısına ilişkin olağandışı bir meditasyon gibidir. Eşlik eden Hint müzikleri de aynı kederi paylaşan **Nina** ve **Sita**'nın acı dolu deneyimlerini dile getirir.

Filmde müzik temel bir anlatım aracı olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda filmde **Sita**, şarkıların anlatıma eşlik ettiği sahnelerde daha modern bir görünümde karşımıza çıkar ve cazibesi ön plandadır. **Sita**'nın bu temsili **Betty Boop**'u⁴ andırır; ancak ondan daha çekici bir biçimde şarkı söyler. Aslında **Paley**, kendi yaşam öyküsünü, Amerikan caz solisti **Annette Hanshaw**'un kayıtları eşliğinde sergilenen dans ve şarkılarla bileştirir ve iki kadının kaderi ortaklaşır. Kocasından tarafından anlamsız bir biçimde onuru kırılarak terk edilen **Sita**, **Paley**'le aynı kederde ortaklaşır. Kocasını çirkin bir biçimde onu zina yapmakla suçlamış ve o da masumiyetini ve sadakatini kanıtlamak için alevlerle sınanmak istemiştir.

³ Animasyonda kullanılacak nesnelere çizip keserek bir zemin üzerinde hareket ettirmek ve bu hareketleri tek tek fotoğraflayarak birleştirilerek oluşturulan animasyon türüdür. Diğer animasyon türlerine göre daha çok zaman ve araç-gereç gerektirir.

⁴ **Betty Boop**, 1930'ların başlarında animatör **Grim Natwick**'in çizgileriyle New York'taki **Fleischer Stüdyoları**nda biçimlendirilmiştir. **Betty Boop** ilk gerçek anime karakterdir. Çizgi film tarihinin en seksi kadın karakterlerinden biridir. **Betty** karakterinin masum ses tonu, bağımsız tavrı ve kadınsı çekiciliğinin oluşturduğu birleşim onu erkeklerce de düşünülen bir karaktere dönüştürmüştür. Masumiyet ve çekiciliğin bir birleşimi olarak da düşünülebilir.

Bu sahnede **Annette Hanshaw** hit parçası “Mean to Me”⁵yi seslendirdiğinde onun ne duyumsadığını da anlamış oluruz. **Paley** bu şarkıların filmin esin kaynağı olduğunu söyler ve ona göre bu şarkılar olmasaydı film de olmazdı. **Paley** için bu şarkıları duymadan önce **Ramayana** sıradan bir antik Hint destanından başka bir şey değildir. Ona göre **Sita**’nın öyküsü aslında her yerde söylendi. Amerikalı Blues şarkıcıları da söylediler, hem de bu destanı bilmeden. **Hanshaw**’ın şarkıları destanın temasıyla çok benzeşikti. Bu tema **Paley**’e göre bilincinde olsun ya da olmasın tüm insanlığın mücadelesi ettiği ortak bir sorundur.

Bu benzeşiklikten de paralel bir öykü ortaya çıkmıştır. Filmin başında San Francisco’da Amerikalı bir çiftle karşılaşırız. Dave ve Nina adında, genç ve birbirlerine aşık bir çift. Lexi adında bir kedileri vardır. Aşıktırlar; ancak Dave geçici bir iş için Hindistan’a gider. Nina onu çok özler ve ona kavuşmak için o da Hindistan’a gider. Ancak Dave ona soğuktur ve kısa ziyareti sonrası eve döndüğünde ondan acımasız bir elektronik posta alır: “*Geri gelme! Sevgilin Dave.*” Nina umutsuzluğa kapılır. Lexi de. Evi hamam böcekleriyle dolar; ancak o farkında değildir. Derin bir kasvet içindeyken bir gün, **Ramayana** adlı kitabı alır ve okumaya koyulur. İçinde soğumuş kalbini ısıtmaya başlayan bir duygu uyanmaya başlar.

Onun yaşamıyla **Sita**’nın yaşamı arasında çok büyük bir benzerlik vardır. Her ikisi de sevdikleri insanlar tarafından “*iharet*”e uğramıştır. Her ikisini de ayıran uzun yolculuklardır. Her ikisi de ölür (**Sita** gerçekten, **Nina** ise sembolik olarak) ve yeniden doğarlar. **Sita** lotus çiçeği, **Nina** ise Brooklyn’e taşınan öfkeli bir kadın biçiminde. Bilgisayarın başına oturur ve beş yıllık bir çalışma sonucunda bu filmi yaratır.

Paley, 2002’de Hindistan’a giden eşinin ardından gittiğinde, **Ramayana** destanını ilk burada duymuştur ve **Sita**’nın sadakatini kanıtlamak için intihar etmeye karar vermesi ona çok saçma gelmiştir. Bu öykü onun post-feministik bir çizgi roman üretmesi için bir çıkış noktası olur. Onun ürettiği son da **Rama Sita**’yı reddedecektir; ancak **Sita** intihar etmek yerine daha da güçlenerek yeniden

⁵ “Beni mi kastediyorsun? Niçin beni katedesin ki? Lütfen tatlım o ben olmalıyım. Beni ağlarken görmeyi seviyorsun. Biliyorum, niçin? Beni arayacağını söylediğinden beri her gece evde aramanı bekledim. Ama aramadın ve yalnız kaldım. Blues söyledim ve ağladım. Yılın her günü bana soğuk davrandın. Her zaman beni azarladın. Yakınlarımızda birileri olsa bile. Böyle davranman senin için çok eğlenceli olmalı, böyle yapmamalıydın. Bana ne yaptığını görmüyor musun? Tatlım seni seviyorum, dünyam sensin sanırdım; ama korkarım sen bunu önemsemiyorsun. Hiçbir zaman sevdiğini göstermedin, bilmeme izin vermedin, herkes gün boyunca seni düşündüğümden aptal olduğumu söyledi. Bana niçin böyle davranıyorsun? Bana bunu yaptın, niçin böyle yaptın? Ah tatlım bana öyle geliyor ki sen ağlamamdan zevk alıyorsun. Lütfen söyle bana, niçin? ...”

dirilecektir. Bu da destanın post-femistik bir yorumu olarak okunabilir. Asıl öyküdeki **Sita**'nın uğradığı tüm haksızlıklara karşın **Rama**'nın kararına boyun eğmesi ve kaderine razı olması, hatta onu bir görev olarak yerine getirmesi aslında, modern Amerikalıların yaşadığı çok karanlık ve iç karartıcı atmosfere nasıl uydurulduğunu göstermektedir. Bu aynı zamanda arkaik ataerkil ve baskıcı bir toplumsal yaşamın, modern bir toplumda da yansımalarının hâlâ belirgin bir biçimde sürdüğünün post-feministik bir eleştirisi olarak da okunabilir.

Bu nedenledir ki film aslında mitin ana karakteri **Rama** ve onun öyküsüne değil; aksine **Rama**'nın karısı **Sita** ve onun öyküsü üzerine yoğunlaşır. Bunu da **Paley**, yan yana koyduğu kendi hor görülmüş aşkı ve bu aşkın öyküsü içinde anlatır. Bu anlatı geçişlerini **Paley**, temelde **Valmiki**'nin mitine benzese de mitin kesin bir plana sahip olma olanaksızlığını kullanarak yapar. Mitin ayrıntıları komik Endonezyalı gölge kuklaları tarafından sunulur. Bu da iffetli **Sita**'dan küçümsenmiş, dışlanmış ve nihayetinde post-feminist bir model yaratmak içindir ve böylece mitin ana karakteri **Rama**'ya karşıt olarak, yine mitin anlatımı dışında bir karakter oluşturulur. **Paley**, **Sita**'nın kaderini **Ramayana**'da olduğu gibi verirken, evlilikle üretilen aile alanı, çocuklar ve koşulsuz sevginin mutluluk ve başarıyı beraberinde getirmediğini göstermek ister gibidir. Bu da kadın *dharmaya*⁶ kesinlikle aykırı bir duruştur. Mit, **Sita**'nın bakış açısından aslında yeniden kurgulanır. İki paralel yaşam üzerinden, “hak etmeyen birisine duyulan evrensel koşulsuz sevgi teması”nı iki kadının duygusal yıkımları üzerinden gösterir.

⁶ Toplumsal cinsiyet rolleri ve ödev olarak düşünülebilir.

Ramayana, Budist *dharma* kavramı çevresinde ve ona odaklanmış oldukça dini bir metindir. *Dharma*, modern ve antik **Hindistan**'da, doğruluk, görev, merhamet ve iyilik gibi, “sosyal davranışları düzenleyen ahlaki ilke”dir. Her bir kişisel özellik toplumsal düzen ve dengeye bir katkıda bulunmaktadır. **Ramayana**'daki her bir karakter ya toplumsal uyumu sağlayan ya da bozan ideal kişilikleri betimlemek ve bu ahlaki yaşamın kuramsal çerçevesini çizmek için kurgulanmıştır. Her iyi karakter *dharmanın* katı kurallarına göre yaşar. Dolayısıyla Hint kültüründe **Rama** ve **Sita** ideal erkek ve kadını temsil etmektedir. Bu haliyle mit Hindu etiği için kuramsal bir çerçeve ve özellikle de “cinsiyet rollerinin inşası” için kullanılan ideolojik bir araç olarak ele alınmalıdır.

Rama itaatkâr bir oğul, soylu bir kral, saygılı bir arkadaş, sevgi dolu bir kardeş ve sadık bir kocadır ve yaşamın her alanındaki ideal erkeği temsil etmektedir. **Sita** ise tekil olarak ideal bir eşi karakterize eder. **Ramayana**'daki üç büyük kadın figürü, **Rama**'nın eşi **Sita**, **Dasaratha**'nın eşi **Kausalya** ve **Dasaratha**'nın ikinci eşi **Kaikeyi**'ye dayanarak, aile için ideal eşin temsili olarak sunulur. **Rama**'nın yaşamın birçok alanında idealize edilmiş bir karakter olarak sunulmasına karşın, bu üç kadından her biri yalnızca bir eş olarak görev sınırları içinde olumlu ya da olumsuz figürler olarak tanımlanır. **Ravana Sita**'yı kaçırdığında ise toplumsal uyumu bozan karakterle karşılaşırız. **Ravana**, **Sita**'yı kaçırmak bir lider olarak rolünün dışına çıkmış, tüm toplumsal uyumu bozmuş, tanrıların iradesine meydan okumuş, hırsızlık yapmış; böylece **Rama** tarafından düzeltilmesi gereken bir uyumsuz figüre dönüşmüştür. Bunun yanında **Kausalya** ideal, uyumlu anneyi temsil ederken, **Kaikeyi** yıkıcı ve uyumsuz anneyi temsil eder.

Paley'in ezilen ve kurban edilen **Sita** karakterine yaptığı eklemeler ya da onu yeniden yorumlayışı, bu karakter tanımlamaları için ilginç bir görünüm de ortaya çıkarır. **Paley**, **Sita**'nın bakışını ve dolayısıyla **Sita**'dan beklenen davranışı, saygılı ve kocası için özveride bulunan bir eşten, küçümsenen ve duygusal olarak sarsılan bir eşe çevirerek, **Sita** karakterine post-feministik bir dönüşüm kazandırmış olur. Mitte **Sita** adının temizlenmesi yerine; **Rama**'yla olmak için toprak anadan onu almasını istemiştir. Bu seçim iki türlü yorumlanabilir: “Saflığını ve iffetini kanıtladı ve o bağımsızlığını gösterdi.” Birinci yorumda **Sita**, tanrıların ebedi ve aşkın bir kabullenişle iffetli ve saf bir eş olarak adını başarılı bir biçimde temize çıkardı biçiminde karakterize edilirken, ikinci yorumda ise **Sita** kocasını ve onu engelleyen tüm dünyasını reddeder biçimde karakterize edilir ki **Paley**'in de **Sita**'yı bu yoruma göre karakterize ettiğini söylemek çok yersiz olmayacaktır. Dolayısıyla **Paley**,

Sita'da geleneksel bir karakter yerine daha modern bir karakteri görür ve geliştirir. Böylece **Paley**'in geliştirdiği karakter acı çeken sıradan bir kadına dönüşür. **Sita**'yı iffetli, ahlaklı ve saf bir kadın olarak değil; aksine sıradan herkes gibi bir kadına dönüştürerek sunar. **Paley** böylece bu dünyanın kadınlarına bir şeyler söyler: Biraz ağlayın ve yaşamınıza devam edin. Kaçmayın bunu üreten sistemin kendisiyle savaşın; çünkü değiştirebileceğiniz ve değiştirmeniz gereken yalnızca odur.

Sita Blues Söylüyor bu anlamda yalnızca bir film değil, kadınlık durumu, cinsiyet rolleri ve bunların kültürel, tarihsel kökleri, edebiyat, din ve antropoloji üzerine bir inceleme özelliği taşımaktadır. Ancak **Nina**'nın kendi öz yaşam öyküsünden kaynaklanan bölümler mite karşı biraz önyargılı ve diğer bölümlere göre oldukça can sıkıcı ve durağan bir yapıdadır. Bu bölümler diğer animasyon sekanslarındaki görkemli ve renkli stiller ile çok fazla kontrast oluşturmaktadır. Aynı zamanda kocasının sunuluş biçimi de nesnel kanıtlardan uzak öznel bir yapıda kurgulanmıştır ve kocası açısından olayın değerlendirilmesine ilişkin en ufak bir bölüm yoktur. Tüm kadınlık sorunlarını yalnızca kadın ve erkek arasındaki ilişkilere indirgemesi, reddedilme ya da aldatılma gibi yalnızca duygusal ilişkiler bağlamında değerlendirmesi, farklı kültürlerde ve zamanlarda bile kadının kader ortaklığına yapılan vurgu, kadınlık sorununun maddi temellerini anlamaktan uzak ve kadınları tek tek ve birbirinden bağımsız olarak konumlandırıp sanki metafizik bir bağ ile birbirine bağlanmış gibi göstermesi, kadınlık sorunun özünde mevcut olan toplumsal örgütlenme ve bunun dayandığı ekonomik ilişkileri gözden kaçırmamasına neden olmuştur.

Kaynaklar

- Ebert, Roger. "Sita Sings the Blues", *rogerebet.com*, 29 Nisan 2009 ([link](#))
- Rochlin, Margin. "Hindu Goddess as Betty Boop? It's Personal", *The New York Times*, 13 Şubat 2009 ([link](#))
- Brusat, Frederic and Mary Ann. "Sita Sings the Blues", *Spirituality and Practice* ([link](#))
- Kaiser, Alicia. "Sita: Finding a Feminist Figure in Nina Paley's Sita Sings the Blues", *she's a happy go lucky scamp!*, 24 Şubat 2011 ([link](#))
- Shetiya, Vibha. "Sita Sings the Blues. Literally.", *Feminism and Religion*, 26 Eylül 2015 ([link](#))
- Waldron, Myrna. "Women of Color In Film and TV: Conflicting Thoughts On 'Sita Sings the Blues'", *Bitch Flicks*, 28 Şubat 2013 ([link](#))
- "Sita Sings the Blues", *wikipedia.org* ([link](#))